

ศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย
กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
Study the Waqf land Management of Mosques
in Thailand: A Case Study of Mosques in Bangkok
and Surrounding Areas

ปราโมทย์ มีสุวรรณ¹ และ อับดุลรอญิง สือแต²

Pramote Meesuan¹ and Abdulroning Suetair²

วันที่ส่งบทความ: 18 มีนาคม 2568, วันที่แก้ไขบทความ: 1 พฤศจิกายน 2568,

วันที่ตอบรับบทความ: 3 พฤศจิกายน 2568

Abstract

This article aimed to study the management of waqf land by mosques in Thailand a case study of mosques in Bangkok and its vicinity. This qualitative research utilized documentary research, relevant research, and fieldwork. Data were collected through interviews with informants on waqf land management in mosques in Bangkok and its vicinity, including imams, Islamic jurists, and experts from the Sheikhul Islam Office, land developers, and financial institutions. The study examined land conditions and selected 30 mosques with comprehensive capabilities for waqf land management. The results revealed that the mosque Islamic committee is the direct administrator and beneficiary of waqf property. Mosques own an average of 20-40 acres of waqf land, which serves as mosque offices, religious buildings, cemeteries, and other mosque activities. Currently, mosques profit from waqf land by leasing out

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี อีเมล: pramote1007@gmail.com

PhD Candidate, Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail address: pramote1007@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาลัยอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล: suetair@gmail.com

Ph.D. (West Asian Studies-Politics), Assistant Professor, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail address: suetair@gmail.com

Corresponding author; E-mail address: pramote1007@gmail.com

houses, each measuring 80-160 square meters, and collecting rental fees per acre for agricultural purposes. The land also includes rentals for businesses such as apartments, schools, and parking lots. Lease-and-manage waqf land by developers, with a long-term allocation of revenue to mosques, is the most appropriate method. All revenue is used to manage mosque operations.

Keywords: WAQF LAND MANAGEMENT MOSQUES IN BANGKOK AND SURROUNDING AREAS

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินงานวิจัยโดยภาคเอกสาร ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่แก่อิหม่าม นักนิติศาสตร์อิสลาม ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานจุฬาราชมนตรี นักพัฒนาที่ดิน และสถาบันการเงิน โดยศึกษาสภาพของที่ดิน และคัดเลือกมัสยิดที่มีความพร้อมทุกด้านในการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟ จำนวน 30 มัสยิด ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้บริหารและผู้รับประโยชน์จากทรัพย์สินวะกัฟโดยตรง มัสยิดมีที่ดินวะกัฟเฉลี่ย 50-100 ไร่ ใช้เป็นที่ทำการมัสยิด ศาสนสถาน สุสาน และกิจการของมัสยิด ในปัจจุบันมัสยิดจัดหาผลประโยชน์จากที่ดินวะกัฟโดยการให้เช่าปลูกบ้านอยู่อาศัย ในพื้นที่ 20-40 ตารางวาต่อหลัง โดยการเก็บค่าเช่า และให้เช่าทำการเกษตรในพื้นที่ตามเอกสารสิทธิ์ เก็บค่าเช่าต่อไร่ รวมทั้งให้เช่าประกอบธุรกิจ อะพาร์ตเมนต์ โรงเรียน ลานจอดรถ ซึ่งการให้นักพัฒนาที่ดินเช่าที่ดินวะกัฟบริหารจัดการ โดยจัดสรรรายได้ให้มัสยิดในระยะยาว เป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด และรายได้ทั้งหมดนำมาใช้ในการบริหารกิจการของมัสยิด

คำสำคัญ: ที่ดินวะกัฟ การบริหารจัดการที่ดินวะกัฟ มัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

บทนำ

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับทรัพย์สินสมบัติอย่างมากเพราะถือว่าทรัพย์สินสมบัติเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่บ่าวของพระองค์ที่พระองค์ทรงประสงค์ เพื่อทดสอบบ่าวของพระองค์ในการที่จะนำทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นมาใช้จ่าย และบริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักการของศาสนา จึงเสมือนว่าพระองค์ได้ฝากทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นไว้ให้พวกเขาดูแลบริหารจัดการเมื่อเป็นดังนี้มุสลิมจำนวนมากที่มีทรัพย์สินและมีศรัทธาต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าย่างแท้จริง จึงนิยมที่จะทำวะกัฟ คำว่า "วะกัฟ" เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง การกักขัง การจำกัด การยับยั้งการระงับ และความหมายตามหลักนิติศาสตร์อิสลาม หมายถึง การอุทิศทรัพย์สินที่เป็นถาวรวัตถุซึ่งสามารถหาประโยชน์ได้ โดยระบุผลประโยชน์จากทรัพย์สินให้แก่ผู้รับที่มีตัวตน พร้อมทั้งตัดสิทธิ์ของตนจากการนำทรัพย์สินนั้นไปจำหน่ายจ่ายแจก เป็นการคืนสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นกลับไปเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์

(Boonchum, 1996) หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงการจำกัดกรอบตัวทรัพย์สินแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และอุทิศผลประโยชน์ของมันให้ โดยหวังผลบุญจากอัลลอฮ์ ผู้อภิบาลแห่งสากลโลก (Din & Hamidi, 2016.) กระบวนการระงับส่วนใหญ่กระทำด้วยวาจา ปราศจากเอกสารลายลักษณ์อักษร (Sitsan and Salleh, 2009) การระงับเป็นการบริจาคทรัพย์สินที่ผู้รับบริจาคได้รับประโยชน์จากผลผลิตหรือรายได้ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินนั้น โดยที่ทรัพย์สินนั้นยังคงสภาพดั้งเดิม เป็นการสร้างความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ แม้ผู้ระงับได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่เขาจะได้รับผลบุญอย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่ทรัพย์สินระงับได้ถูกใช้ประโยชน์ ทั้งนี้หากการระงับมีผลบังคับใช้แล้ว ทรัพย์สินระงับนั้นถือว่าไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ ซื้อมาไม่ได้ และจำเป็นต้องบริหารให้เกิดประโยชน์ตามความประสงค์ของผู้ระงับ (Khumpaisal and Srisaard, 2019) และประเภทที่นิยมกระทำกันอย่างมากที่สุดคือการระงับที่ดินให้แก่มัสยิด เพราะมัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิมทางด้านของปฏิบัติศาสนกิจและการทำความดีต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้นการระงับที่ดินให้แก่มัสยิดจึงเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถกระจายผลประโยชน์ต่าง ๆ สำหรับผู้ดูแลและบริหารการระงับนั้น ในกรณีผู้ระงับไม่ได้รับผู้ที่จะดูแลสิ่งระงับ ถือว่าการดูแลนั้นตกเป็นหน้าที่ของผู้ที่ถูกระงับให้หากเป็นบุคคล แต่ถ้าหากระงับให้แก่องค์กร เช่น มัสยิดหรือเป็นบุคคลที่ไม่อาจจำกัดได้ เช่น คนยากจน ถือว่าการดูแลรักษาเป็นหน้าที่ของศาลหรือผู้มีอำนาจปกครอง (Muhammad Ibrahim al-Tuwaijri, 2014)

ปัจจุบันมัสยิดในประเทศไทยที่จดทะเบียนมีจำนวน 3,898 มัสยิด (The Central Islamic Committee of Thailand, 2017) เฉพาะกรุงเทพมหานครมีมัสยิดที่จดทะเบียนจำนวน 187 มัสยิด และปริมาณพลประกอบด้วย สมุทรปราการจำนวน 13 มัสยิด นนทบุรีจำนวน 19 มัสยิด และปทุมธานีจำนวน 25 มัสยิด และกล่าวได้ว่าเกือบทุกมัสยิดได้รับการบริจาคที่ดินระงับจากสัปปุรุสและผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดปัญหาขึ้นอย่างมากมายเกี่ยวกับที่ดินระงับของมัสยิด และยังไม่ได้รับการแก้ไขตามที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ตาม องค์กรมัสยิดในกรุงเทพมหานครมีที่ดินระงับที่มีศักยภาพสูงแต่ยังไม่ถูกพัฒนาเป็นจำนวนมากทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ปัญหาของการพัฒนาและใช้ประโยชน์ในที่ดินระงับในประเทศไทย คือการขาดการประสานองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติศาสนาอิสลามและการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการ เพื่อหาจุดร่วมที่สมดุล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุดและดีที่สุด (Highest and Best Use) บนที่ดินระงับ (Suengsin, 1995; Khumpaisal, 2007)

ปัญหาการบริหารจัดการที่ดินระงับ (Waqf) มีมากมาย ได้แก่การไม่มีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดความไม่เชื่อมั่นและอาจมีการทุจริตเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ปัญหาการบุกรุกการไม่ใช้ประโยชน์ หรือการใช้ประโยชน์ไม่เต็มศักยภาพ และการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งในเรื่องแนวเขตที่ดิน การถือครองที่ดินขนาดใหญ่ และการไร้ที่ดินทำกิน

สถานการณ์ปัจจุบันที่ดินมีราคาสูงขึ้น และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ที่ดินระงับจึงควรได้รับการบริหารจัดการที่มีรูปแบบเหมาะสมและทันสมัย รวมทั้งการให้ความรู้แก่อิหม่ามซึ่งเป็นผู้นำ และผู้ได้ที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ดูแลที่ดินระงับให้มีความรู้และมีแนวคิดในการบริหารจัดการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากที่ดินระงับอย่างคุ้มค่าสูงสุด อันจะนำมาซึ่งรายได้

และผลประโยชน์ต่อมัสยิดและชุมชน จึงทำให้ได้รับประโยชน์จากที่ดินวะกัฟอย่างคุ้มค่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและทันสมัยต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมทางศาสนา และปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องและสรุปผลประโยชน์ของการบริหาร การจัดการ การดูแล การรักษา และการใช้ประโยชน์ในที่ดินวะกัฟของมัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการศึกษารูปแบบการจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย ศึกษากรณีมัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ อิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายของมัสยิดในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวนทั้งหมด 244 มัสยิด (The Central Islamic Committee of Thailand, 2017)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายของมัสยิดในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 30 มัสยิด โดยผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์มากในเรื่องนี้ (Noppakasorn, 2008) และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ผู้วิจัยพิจารณาถึงวิธีการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับลักษณะของประชากรและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยมุ่งเน้นมัสยิดที่มีที่ดินที่มีทำเลที่ตั้งที่มีความเจริญ และที่ดินมีราคาสูง อีกทั้งมีความพร้อมทางด้านระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน สามารถที่จะบริหารจัดการและพัฒนาได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและคำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัย ได้รับความยินยอมโดยสมัครใจที่จะให้ข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับการวิจัย (Siriratmi, Setthabutr & Yoddamnoen, 2001) โดยตั้งคำถามปลายเปิด (open-ended question) เป็นหลักในการสัมภาษณ์และใช้คำถามที่ต่างกันในแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือผู้วิจัยนำเครื่องมือมาเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัยและนิยามศัพท์ (Index of Congruency : IOC) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลคะแนน ทั้ง 3 ท่าน ได้คะแนน = 0.90 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

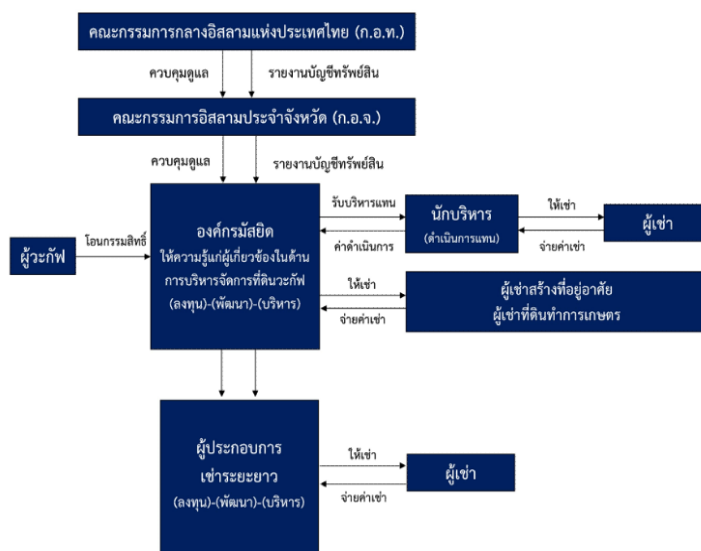
1. การรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล โดย ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และอิจมาอ์ ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการศึกษาโองการอัลกุรอาน อัลหะดีษต่าง ๆ และอิจมาอ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน วัะกัฟและข้อบัญญัติ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ โดยการรวบรวมจากหนังสือ ตำรา และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน วัะกัฟและข้อบัญญัติ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องและขั้นตอนที่ 4 ศึกษาเนื้อหาในตำราที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน วัะกัฟและข้อบัญญัติ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเค้าโครงเนื้อหาที่จะศึกษาวิเคราะห์ และตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

2. การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสอบถามในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยต้องการทราบจากผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยปฏิบัติตามขั้นตอนคือขั้นตอนที่ 1 ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และสอบถามผู้ให้ข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามที่ได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไว้ พร้อมบันทึกภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกประเภทออกเป็นประเภททำการวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสารจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ทำการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : (Meesuwan, 2023)

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษา มัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1. จากการศึกษาแนวคิดและบทบัญญัติศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการวะกัฟ พบว่า วัตถุประสงค์ของการวะกัฟ คือผู้วะกัฟหวังผลบุญจากการวะกัฟที่จะได้รับอย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินวะกัฟ แม้ว่าผู้วะกัฟจะเสียชีวิตไปแล้ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการดูแลและพัฒนาทรัพย์สินวะกัฟโดยเฉพาะที่ดิน ให้คงสภาพที่สามารถใช้งานได้ และต้องดำเนินการภายใต้ขอบเขตของบทบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่งนอกจากเพื่อสนองเจตนารมณ์ของผู้วะกัฟแล้ว ยังเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อทำคุณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย ทั้งนี้ลักษณะสำคัญของที่ดินวะกัฟหรือทรัพย์สินวะกัฟ คือการไม่มีผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินวะกัฟนั้นต้องเกิดขึ้นตลอดไปไม่สิ้นสุด เป็นผลให้วิธีการพัฒนาที่ดินวะกัฟหรือทรัพย์สินวะกัฟ แตกต่างจากการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ทั่วไป การบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนดูแลผลประโยชน์ของทรัพย์สินวะกัฟซึ่งจะเป็นผู้บริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ ตลอดจนดูแลการนำรายได้ไปใช้สอยตามเจตนารมณ์ของผู้วะกัฟ ผู้มีสิทธิ์บริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ ได้แก่บุคคลที่ผู้วะกัฟได้แต่งตั้งหรือมอบหมายเอาไว้ อาจมีหนึ่งคนหรือหลายคน โดยให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของผู้วะกัฟ และผู้ได้รับการแต่งตั้งนั้นสามารถแต่งตั้งให้มีผู้ดูแลแทนต่อไปหากตนเองเสียชีวิตหรือไม่สามารถบริหารต่อไปได้ เงื่อนไขของผู้บริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟมีดังต่อไปนี้ คือมีคุณธรรมยึดมั่นต่อหลักการศาสนาอิสลามให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้วะกัฟ

ตารางที่ 1.1 แสดงการสรุปผลจากการศึกษาแนวคิดและบทบัญญัติศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการวะกัฟ

หัวข้อ	รายละเอียด
การวะกัฟ	การอุทิศทรัพย์สินที่เป็นถาวรวัตถุซึ่งสามารถทำประโยชน์ได้โดยระบุ
ความหมายตามหลักนิติศาสตร์อิสลาม	ผลประโยชน์จากทรัพย์สินให้แก่ผู้รับที่มีตัวตน พร้อมทั้งตัดสิทธิ์ของตนจากการนำทรัพย์สินนั้นไปจำหน่ายแจก
ประเภทการวะกัฟ	วะกัฟชุรรี คือการวะกัฟแก่เครือญาติหรือวงศ์ตระกูล
วะกัฟ	วะกัฟคอยรี คือการวะกัฟเพื่อสาธารณกุศล โดยการวะกัฟเพื่อสาธารณกุศล
มี 2 ประเภท	
จุดประสงค์การวะกัฟ	วะกัฟแบบเจาะจง คือผู้วะกัฟได้ทำการวะกัฟทรัพย์สินของตนด้วยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งในทางศาสนา เช่นการสร้างมัสยิด โรงเรียนสอนศาสนา ฯลฯ
มี 2 รูปแบบ	วะกัฟเพื่อสาธารณะ คือผู้วะกัฟได้ทำการวะกัฟทรัพย์สินของตนเพื่อสาธารณกุศลตามหลักการศาสนาอิสลาม ไม่มีจุดประสงค์อื่นใดเป็นการเจาะจง และเป็นการใช้ประโยชน์ทางสังคมทั่วไป

หัวข้อ	รายละเอียด
ผู้รับวะกะฟ มี 2 ประเภท	ผู้รับที่ถูกระบุเจาะจงชัดเจน โดยอนุญาตให้ผู้วะกะฟระบุให้ผู้รับมีเพียงคนเดียวหรือหลายคนได้ แต่ผู้รับต้องมีตัวตนมีชีวิตอยู่ในขณะที่มีการวะกะฟเกิดขึ้น ตัวอย่างการวะกะฟให้แก่ผู้รับที่ถูกเจาะจงแต่ไม่เป็นผลสมบูรณ์ เช่น การวะกะฟให้แก่ลูกหลานของตนเองที่มีฐานะยากจน ซึ่งหากในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่การวะกะฟไม่มีลูกหรือหลานที่มีฐานะยากจนอยู่เลย การวะกะฟย่อมไม่เป็นผล
กรรมสิทธิ์ที่ดิน วะกะฟ	ผู้รับที่ไม่ระบุเจาะจงชัดเจน เช่น การวะกะฟให้แก่มัสยิด โรงเรียน โรงพยาบาล ผู้ยากไร้ ผู้มีรายได้น้อย การวะกะฟเพื่อสังคมส่วนรวม ฯลฯ
การบริหาร จัดการทรัพย์สิน วะกะฟ	กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่วะกะฟนั้นได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ผู้วะกะฟและผู้รับวะกะฟไม่มีอำนาจโอน ยกให้ รัับมรดก หรือซื้อขายทรัพย์สินที่วะกะฟนั้น ให้แก่ผู้อื่นได้
การบริหาร จัดการทรัพย์สิน วะกะฟ	ผู้ดูแลผลประโยชน์ของทรัพย์สินวะกะฟซึ่งจะเป็นผู้บริหารจัดการทรัพย์สินวะกะฟ ตลอดจนดูแลการนำรายได้ไปใช้สอยตามเจตนารมณ์ของผู้วะกะฟ ผู้มีสิทธิ์บริหารจัดการทรัพย์สินวะกะฟ ได้แก่บุคคลที่ผู้วะกะฟได้แต่งตั้งหรือมอบหมายเอาไว้
การบริหาร จัดการทรัพย์สิน วะกะฟ	ผู้ดูแลผลประโยชน์ของทรัพย์สินวะกะฟซึ่งจะเป็นผู้บริหารจัดการทรัพย์สินวะกะฟ ตลอดจนดูแลการนำรายได้ไปใช้สอยตามเจตนารมณ์ของผู้วะกะฟ ผู้มีสิทธิ์บริหารจัดการทรัพย์สินวะกะฟ ได้แก่บุคคลที่ผู้วะกะฟได้แต่งตั้งหรือมอบหมายเอาไว้
แนวคิดและ บทบัญญัติ ศาสนาอิสลาม เกี่ยวกับการ วะกะฟ	ผู้วะกะฟหวังผลบุญจากการวะกะฟที่จะได้รับอย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินวะกะฟ แม้ว่าผู้วะกะฟจะเสียชีวิตไปแล้ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการดูแลและพัฒนาทรัพย์สินวะกะฟ โดยเฉพาะที่ดิน ให้คงสภาพที่สามารถใช้งานได้ และต้องดำเนินการภายใต้ขอบเขตของบทบัญญัติศาสนาอิสลาม
	นอกจากเพื่อสนองเจตนารมณ์ของผู้วะกะฟแล้ว ยังเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อทำคุณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย ทั้งนี้ลักษณะสำคัญของที่ดินวะกะฟหรือทรัพย์สินวะกะฟ คือการไม่มีผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินวะกะฟนั้นต้องเกิดขึ้นตลอดไปไม่สิ้นสุด เป็นผลให้วิธีการพัฒนาที่ดินวะกะฟหรือทรัพย์สินวะกะฟ แตกต่างจากการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ทั่วไป

ตาราง 1 สรุปผลจากการศึกษาแนวคิดและบทบัญญัติศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการวะกะฟ
ที่มา : (Meesuwan, 2023)

2. ผลการวิจัยการศึกษาการบริหารจัดการที่ดินะกัฟ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการที่ดินะกัฟ ได้แก่ อีหม่ามหรือผู้ที่อีม่ามมอบหมายให้ทำหน้าที่บริหารที่ดินะกัฟ พบว่า การบริหารจัดการที่ดินะกัฟของมัสยิดในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 244 มัสยิด มีมัสยิดที่จดทะเบียนจำนวน 187 มัสยิด และปริมณฑลประกอบด้วย สมุทรปราการจำนวน 13 มัสยิด นนทบุรีจำนวน 19 มัสยิด และปทุมธานี จำนวน 25 มัสยิด รวมทั้งหมด 244 มัสยิด โดยคัดเลือกมัสยิดที่มีความพร้อมด้านบุคลากร ในการบริหารจัดการที่ดี มีการทำงานมีระบบแบบแผนที่ชัดเจน ที่ดินจะต้องมีระบบสาธารณูปโภคที่ครบถ้วนมีระบบน้ำประปาและไฟฟ้า มีพื้นที่ถนนกว้างอย่างน้อย 4-8 เมตร ซึ่งผู้วิจัยทำการคัดเลือกโดยการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่แต่ละมัสยิด พบว่า มัสยิดที่ผ่านเกณฑ์มีจำนวน 30 มัสยิด จากนั้นผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในส่วนของการบริหารจัดการที่ดินะกัฟ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า จำนวนเนื้อที่ของที่ดินะกัฟ ที่ตั้ง และการจัดเก็บรายได้จากที่ดินะกัฟของแต่ละมัสยิดมีจำนวนที่ดินเฉลี่ย 50-100 ไร่ ในส่วนของการบริหารจัดการ คือ การเก็บผลประโยชน์จากการให้เช่าที่ดิน ให้เช่าอยู่อาศัย เช่าทำการเกษตร ที่ตั้งศาสนสถาน และอื่น ๆ ที่ดินะกัฟของมัสยิดใช้เป็นที่ทำการมัสยิด ศาสนสถาน โรงเรียนสอนศาสนา สุสาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการของมัสยิด ฯลฯ โดยสรุปในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 สรุปผลการบริหารจัดการที่ดินะกัฟของมัสยิดในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 30 มัสยิด

หัวข้อ	รายละเอียด
จำนวนมัสยิดพื้นที่กรุงเทพฯและ ปริมณฑลที่จดทะเบียน	244 มัสยิด
หลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่ม ตัวอย่าง	มัสยิดที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและคณะกรรมการในการบริหารจัดการที่ดี การทำงานมีระบบแบบแผนที่ชัดเจน อีกทั้งยังพิจารณาจากสภาพพื้นที่ของที่ดินะกัฟที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเป็นอสังหาริมทรัพย์ ที่ดินจะต้องมีระบบสาธารณูปโภคที่ครบถ้วนมีระบบน้ำประปาและไฟฟ้า มีพื้นที่ถนนกว้างอย่างน้อย 4-8 เมตร
กลุ่มตัวอย่างมัสยิดที่ผ่านการ คัดเลือก	30 มัสยิด
จำนวนที่ดินโดยเฉลี่ย	50 - 100 ไร่
การจัดเก็บรายได้	ให้เช่าที่ดิน ให้เช่าอยู่อาศัย เช่าทำการเกษตร ได้รับบริจาค การทำบุญ การจัดงานการกุศล และอื่น ๆ

ตารางที่ 2 สรุปผลการบริหารจัดการที่ดินะกัฟของมัสยิดในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
ที่มา : (Meesuwan, 2023)

ภาพ 2 สรุปแผนผังการจัดการที่ดินวะกัฟในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
ที่มา : (Meesuwan, 2023)

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลของการวิจัยเพื่อศึกษาการจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดในประเทศไทย กรณีศึกษามัสยิดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยสรุปการจัดการที่ดินวะกัฟในประเทศไทยโดยมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย (กอท.) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ทำหน้าที่การบริหารงานกิจการศาสนาอิสลามทั้งหมดภายในประเทศ และมีหน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินและการจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและมัสยิด โดยมีการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทย โดยที่ดินวะกัฟของแต่ละมัสยิดใช้เป็นที่ตั้งและสร้างเป็นมัสยิด ศาลาสนทนา โรงเรียนสอนศาสนา สุสาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการของมัสยิด โดยการจัดหารายได้จากผู้รับบริจาค จากการจัดงานการกุศล และอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันทางมัสยิดทำการจัดหาผลประโยชน์จากที่ดินวะกัฟโดยการให้เช่าใช้ประโยชน์ในรูปแบบปลูกบ้านอยู่อาศัย โดยให้พื้นที่ 20-40 ตารางวาต่อหลัง โดยการเก็บค่าเช่า (ตามที่ตกลงโดยการทำสัญญาเช่า) เก็บค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือรายปี ให้เช่าใช้ประโยชน์ในรูปแบบการทำการเกษตร โดยให้พื้นที่เป็นแปลงตามเอกสารสิทธิ์ โดยเก็บค่าเช่าต่อไร่ เก็บค่าเช่าเป็นรายปี และให้เช่าใช้ประโยชน์ในรูปแบบผู้ประกอบการเช่าดำเนินธุรกิจ เช่น โรงเรียน สโมสรฟุตบอล ลานจอดรถอื่น ๆ เป็นต้น โดยให้เช่าพื้นที่เป็นแปลงตามเอกสารสิทธิ์ และเก็บค่าเช่าต่อไร่ เก็บค่าเช่าเป็นรายเดือน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของงานวิจัยในด้านการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนา

อิสลาม พ.ศ. 2540 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Khumpaisal and Srisaard, 2019) ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิด ได้แก่ การมีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟสำหรับผู้มีหน้าที่ดูแลและบริหารจัดการที่ดินวะกัฟ รูปร่างลักษณะของที่ดินวะกัฟ ทำเลที่ตั้งของที่ดินวะกัฟ รวมไปถึงการมีเงินทุนในการพัฒนาที่ดินวะกัฟ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้หากมีอยู่พร้อมก็จะนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดินวะกัฟของมัสยิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายตามความประสงค์ของผู้บริจาคที่ดินวะกัฟ แต่หากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความบกพร่อง ก็จะนำไปสู่การเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากที่ดินวะกัฟ ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินวะกัฟ จึงประกอบขึ้นจากองค์ประกอบหลายประการ เช่น ผู้ดูแลที่ดินวะกัฟจะต้องมีความรู้ในการบริหารจัดการที่ดินวะกัฟ ความพร้อมของที่ดินวะกัฟ และการมีเงินทุนในการพัฒนาที่ดินวะกัฟ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Baqtayan et al., 2018) ได้สรุปผลไว้ว่า การวะกัฟมีส่วนช่วยในการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในชุมชนในด้านต่าง ๆ ของการพัฒนา เช่น การศึกษา สุขภาพ และบริการอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันที่ดินมีมูลค่าเพิ่ม ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้

- 1.1 ควรเพิ่มจำนวนผู้ให้ข้อมูลให้ครอบคลุมเนื้อหา
- 1.2 ควรเพิ่มหรือถ่ายทอดความรู้หลักการบริหารสมัยใหม่ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 1.3 ควรกำหนดแผนการบริหารที่ดินวะกัฟเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 1.4 บางครั้งผู้ให้ข้อมูลควรทราบข้อมูลอย่างชัดเจนและเป็นจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่

ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ครั้งต่อไป

- 2.1 รูปแบบในการพัฒนาที่ดินวะกัฟให้กับมัสยิดที่มีความพร้อมในการดำเนินการพัฒนา
- 2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาต่าง ๆ สามารถนำมาปรับใช้แก้ไขในการบริหารที่ดินวะกัฟของแต่ละมัสยิด
- 2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถต่อยอดในการพัฒนาที่ดินวะกัฟในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละมัสยิด
- 2.4 ในการพิจารณาคัดเลือกที่ดินวะกัฟ ควรจะพิจารณาโดยคำนึงถึงสภาพของที่ดินที่มีสภาพใกล้เคียงกัน

เอกสารอ้างอิง

- Baqutayan, S.M.S., Ariffin, A.S., Mohsin, M.I.A. & Mahdzir, A.M. (2018). Waqf Between the Past and Present. *Mediterranean Journal of Social Sciences, Sciendo*, 9(4), 149-155. [http:// DOI: 10.2478/mjss-2018-0124](http://DOI: 10.2478/mjss-2018-0124)
- Boonchum, A. (1996). *Alfiqh (Islamic jurisprudence) rules and evidence from the Quran and Hadith* (5th ed., pp.4-8). Manopwong Sengiam Book Center.
- Charong, I. (2018). *Mukhtasor Al-Fiqhil Islami. [Waqf]* (18th ed.). https://d1.islamhouse.com/data/th/ih_articles/th_tuwaijiriy_alwaqf.pdf.
- Din, B., & Hamidi, A. (2016). *Waqf and zakat in Morocco: the socioeconomic dimensions of financial accountability in Islam*. (Master's theses Theses and Dissertations Master). Al Akhawayn University, Morocco <https://search.emarefa.net/detail/BIM-775533>
- Ibrahim, M. (2014) Summarized Islamic Fiqh In Light of the Quran and Sunnah (Part One.). Islam House Saudi Arabia.
- Khumpaisal, S. (2007). Project Feasibility study methods for architects. *Journal of the Association of Siamese Architects under Royal Patronage*, 10(50), 100-105.
- Khumpaisal, S. & Srisaard, N. (2019). Land management in Bangkok for maximum benefit. *Journal of Library Services, Prince of Songkla University*. 30(2), 177-185.
- Noppakesorn, T. (Ed). (2008). *Qualitative Research Methods*. Chok Charoen Marketing Co., Ltd.
- The Central Islamic Committee of Thailand. (2017). *Directory of Mosques throughout the Kingdom*. <https://www.cicot.or.th/th/mosque>Yusuf Printing Co., Ltd.
- Siriratmi, B., Setthabutr, J., & Yoddamnoen, B. (2001). *Ethics for Human Research*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Sitisan, E. & Salleh, M. S. (2009). Waqf in muslim minority country: A story of an ownership conflict in Chana, Songkla, Thailand. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 15(5), 871-881.
- Srisaard, N. (2017). *Guidelines for the development of waqf land for public benefit*. Master of Science [Master's thesis, Thammasat University] https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:91196

Suengsin, P. (1995). *Principles of Property Valuation* (2nd ed.). Suthasin Printing House.